

Uitwerking kerndoel 2 Nederlandse taal

Tussendoelen en leerlijnen Nederlandse taal

Primair onderwijs

In samenwerking met het expertisecentrum Nederlands

Enschede, 1 juni 2006

De school streeft ernaar dat het onderwijs zo wordt ingericht dat kinderen:

- **kennis en inzicht verwerven,**
- **vaardigheden ontwikkelen,**
- **houdingen ontwikkelen, met betrekking tot:** het zich mondeling uitdrukken naar vorm en inhoud

	Omschrijving:	Toelichting:
KERNDOEL	Kerndoel 2 De leerlingen leren zich naar vorm en inhoud uit te drukken bij het geven en vragen van informatie, het uitbrengen van verslag, het geven van uitleg, het instrueren en bij het discussiëren.	Bij dit kerndoel gaat het erom dat leerlingen: <ul style="list-style-type: none"> - mondeling hun bedoeling over kunnen brengen en daarbij aandacht hebben voor: <ul style="list-style-type: none"> o doel en publiek o opbouw o levendig taalgebruik o juiste uitspraak o woordenschat: passende woorden o grammaticaal correcte zinnen en woorden (woordvormen, zinsbouw) o houding, intonatie en mimiek om hun mondelinge tekst te ondersteunen - zich redden in verschillende spreek- of gesprekssituaties: monologen, dialogen en polylogen; - spreekstrategieën inzetten om hun doel te bereiken.

	Groep 1/2	Groep 3/4	Groep 5/6	Groep 7/8
INHOUD <i>Gebruik</i>	- spreekdoelen hebben vooral betrekking op ontspanning/amuseren en ook op informeren en instrueren, in informele situaties	- spreekdoelen hebben vooral betrekking op ontspanning/amuseren, informeren en instrueren, vooral in informele situaties en soms in vertrouwde formelere situaties	- spreekdoelen hebben vooral betrekking op informeren en instrueren en ook nog wel op ontspanning/amuseren; spreekdoelen kunnen ook betrekking hebben op overtuigen en overhalen; in informele en formele situaties	- spreekdoelen hebben vooral betrekking op informeren, instrueren, overtuigen en overhalen, in informele en formelere situaties
	- bij het spreken worden zowel eenvoudige als complexe cognitieve taalfuncties gebruikt; ze zijn contextafhankelijk: hier en nu	- bij het spreken worden zowel eenvoudige als complexe cognitieve taalfuncties gebruikt; ze zijn redelijk contextafhankelijk: hier en nu, nabije omgeving en nabije toekomst/verleden	- bij het spreken worden zowel eenvoudige als complexe cognitieve taalfuncties gebruikt; ze zijn niet altijd contextafhankelijk: ze kunnen ook betrekking hebben op omgeving, verleden en toekomst	- bij het spreken worden zowel eenvoudige als complexe cognitieve taalfuncties gebruikt; ze zijn niet contextafhankelijk: ze kunnen ook betrekking hebben op omgeving, verleden en toekomst die ver is

			die minder nabij is	
	<ul style="list-style-type: none"> - gespreksregels hebben vooral betrekking op niet voor de beurt spreken 	<ul style="list-style-type: none"> - als groep 1/2 + - bij het onderwerp blijven - niet door elkaar praten 	<ul style="list-style-type: none"> - als groep 3/4 + - ingaan op bijdragen van anderen - aandacht vasthouden 	<ul style="list-style-type: none"> - als groep 5/6 + - beurtverdeling - voortgang bewaken
<i>Vorm</i>	<ul style="list-style-type: none"> - monologen: vooral het vertellen van een persoonlijk verhaal - gesprekken: <ul style="list-style-type: none"> o dialogen: korte dialoogjes tussen twee leerlingen en tussen leerling en leraar, gesimuleerde telefoongesprekken o polylogen: in kleine groep met of zonder leraar erbij en in grote groep 	<ul style="list-style-type: none"> - als groep 1/2 + - gesprekken: deelnemen aan klassikale leergesprekken, gesprekken met onbekenden en niet-gesimuleerde telefoongesprekken 	<ul style="list-style-type: none"> - als groep 3/4 + - langere monologen: persoonlijke verhalen, presentaties - gesprekken: discussies, gesprekken met openbare instanties 	<ul style="list-style-type: none"> - als groep 5/6 + een groepsgesprek en discussie leiden
	<ul style="list-style-type: none"> - vooral expressief: korte, verhalende teksten; korte instructieve teksten komen voor (aan elkaar uitleggen van spelletjes bijvoorbeeld); korte informatieve teksten komen ook voor (onder andere in de vorm van uitwisselingsgesprekken) 	<ul style="list-style-type: none"> - verhalend (persoonlijke verhalen bijvoorbeeld), informatief en instructief 	<ul style="list-style-type: none"> - vooral informatief (presentaties, mondelinge verslagen en vragen om informatie bijvoorbeeld) en instructief; verhalend en betogend komt ook voor 	<ul style="list-style-type: none"> - vooral informatief, instructief en betogend (bijvoorbeeld een boekpresentatie waarbij een onderbouwde waardering gegeven wordt, of bij discussies)
	<ul style="list-style-type: none"> - zinnen zijn kort, meestal enkelvoudig, grammaticaal eenvoudig, kunnen vorm- en structuurfouten bevatten 	<ul style="list-style-type: none"> - zinnen worden langer, naast enkelvoudige ook samengestelde zinnen, qua structuur complexer, kunnen vorm- en structurfouten bevatten 	<ul style="list-style-type: none"> - zinnen kunnen lang zijn, naast enkelvoudige ook samengestelde zinnen, qua structuur complexer 	<ul style="list-style-type: none"> - als groep 5/6
	<ul style="list-style-type: none"> - spreektechniek heeft vooral betrekking op verstaanbare 	<ul style="list-style-type: none"> - als groep 1/2 + - intonatie 	<ul style="list-style-type: none"> - als groep 3/4 + - dictie en articulatie 	<ul style="list-style-type: none"> - als groep 5/6 + - klankkleur

	uitspraak			- relatie spreektechniek en situatie
<i>Inhoud</i>	- de onderwerpen van de teksten zijn dichtbij, ze gaan over het hier en nu, zijn contextgebonden en concreet, vooral rond concrete voorwerpen of handelingen; de afstand tussen onderwerp en spreker is klein	- de onderwerpen van de teksten zijn dichtbij, ze gaan over het hier en nu of over nabije omgeving, nabije toekomst/verleden; de verschijnselen en concepten worden al wat complexer en abstracter; de afstand tussen onderwerp en spreker wordt groter	- de onderwerpen worden minder contextgebonden; ze hebben ook betrekking op verleden en toekomst en op omgeving die minder nabij is; er komen steeds meer complexe en abstracte onderwerpen voor (bv. bij de zaakvakken of tijdens reflectiemomenten); de afstand tussen onderwerp en spreker wordt groter	- de onderwerpen zijn lang niet altijd contextgebonden; het gaat vaak om abstracte onderwerpen; de afstand tussen spreker en onderwerp breidt zich verder uit
<i>Aanpak</i>	- het inzetten van spreekstrategieën wordt geïnitieerd en sterk begeleid door de leraar. Accent ligt op verzamelen van informatie, bepalen van de inhoud en globaal structuur aanbrenen in de tekst	- het inzetten van spreekstrategieën wordt begeleid door de leraar. Accent ligt op oriënteren op inhoud en doel, plannen (informatie verzamelen, selecteren en ordenen), reflecteren (vooral op inhoud en functie)	- het inzetten van spreekstrategieën wordt aangemoedigd door de leraar en waar nodig door hem begeleid. Accent ligt op het oriënteren op inhoud, doel en publiek, plannen (informatie verzamelen, selecteren en ordenen), reflecteren (vooral op doel, functie en inhoud)	- als groep 5/6 + - accent ligt op oriënteren op inhoud, doel en publiek, plannen en reflecteren (op doel, inhoud, functie en vorm)

	Groep 1/2	Groep 3/4	Groep 5/6	Groep 7/8
ACTIVITEIT EN	Wat doen de kinderen? <ul style="list-style-type: none"> - de kinderen voeren alledaagse communicatieve functies uit, zoals groeten, bedanken, vragen om hulp of om informatie, gevoelens uitdrukken - ze maken kennis met school als institutionele communicatieve 	Wat doen de kinderen? <p>de kinderen voeren alledaagse communicatieve functies uit als in groep 1/2 en hanteren daarbij aanspreekvormen voor bekenden en onbekenden, beleefd verzoeken om informatie of hulp</p>	Wat doen de kinderen? <p>als groep 3/4 +</p> <ul style="list-style-type: none"> • de kinderen participeren actief in alle vormen van communicatie die van belang zijn voor het leren op school, zoals: klassikale leerstofoverdracht, kritisch luisteren en reageren op 	Wat doen de kinderen? <p>als groep 5/6 +</p> <ul style="list-style-type: none"> • ze voeren, eventueel met hulp, (telefoon)gesprekken met openbare instanties in functionele of gesimuleerde situaties, waarbij ze: vragen om informatie, de geldende

	<p>situatie, bijvoorbeeld doordat ze: objecten aanduiden, antwoord geven op informatievragen, vertellen over een belevenis, vertellen over wat ze gaan doen en later over de manier waarop ze iets gedaan hebben, een mening geven</p>	<p>ze voeren communicatieve functies uit in institutionele communicatieve situaties, met name school, bijvoorbeeld: begrijpelijk vragen stellen en antwoord geven in de context van leerstofoverdracht</p>	<p>leerstof, individuele leergesprekken, samenwerken in een groepje, gesprekken in de kleine en grote kring, reageren op commentaar op eigen gespreksbijdragen</p> <ul style="list-style-type: none"> • institutionele communicatieve situaties zijn naast school ook openbare instanties: ze vragen bijvoorbeeld (telefonisch) om informatie of om een dienst bij openbare instanties. 	<p>beleefdheidsconventies in acht nemen, een situatie uiteenzetten, een klacht indienen, gegevens verstrekken, overeenstemming bereiken bij onenigheid.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> - ze houden (korte) monologen: <ul style="list-style-type: none"> o ze vertellen een persoonlijk verhaal op basis van eigen ervaringen en belevissen o ze vertellen over een voorgelezen prentenboek o ze vertellen een verhaal na, bijvoorbeeld met de verteltafel o ze leggen iets uit, bijvoorbeeld een spelletje 	<ul style="list-style-type: none"> - ze houden (korte) monologen: <ul style="list-style-type: none"> o ze vertellen een persoonlijk verhaal o ze vertellen over een (voor)gelezen boek o ze vertellen een verhaal na o ze houden een (korte) presentatie over een eigen onderwerp, bijvoorbeeld hun hobby of huisdier 	<ul style="list-style-type: none"> - ze houden monologen: <ul style="list-style-type: none"> o ze vertellen (persoonlijke) verhalen o ze vertellen over een gelezen boek, verhaal, gedicht of over verzamelde, gelezen informatie o ze vertellen een verhaal na o ze doen (korte) mededelingen aan de klas o ze doen een (korte) aankondiging o ze houden een presentatie o ze doen verslag van activiteiten o ze dragen een (eenvoudig) gedicht voor 	<ul style="list-style-type: none"> - als groep 5/6 + <ul style="list-style-type: none"> o ze houden een voordracht (bijvoorbeeld gedicht, rap) o ze houden een betoog waarin ze hun mening onderbouwd met argumenten geven (bijvoorbeeld over een gelezen boek, een tv-programma, een actuele gebeurtenis)
	<ul style="list-style-type: none"> - ze voeren dialogen met de leerkracht of met een klasgenoot tijdens spelen/werken (in hoeken) of tijdens samenwerkingsactiviteiten; kan ook tijdens gesimuleerde telefoongesprekken, bijvoorbeeld in de huishoek. Ze voeren ook dialogen 	<ul style="list-style-type: none"> - als groep 1/2 + - tijdens het uitvoeren van taken (elkaar iets uitleggen bijvoorbeeld) - naar aanleiding van gemaakt werk - dialogen met iemand van buiten de klas of school; kan ook tijdens telefoongesprekken 	<ul style="list-style-type: none"> - als groep 3/4 + - tijdens samenwerken (bijvoorbeeld elkaar uitleggen, overleggen, feedback geven, adviseren, voorstellen doen, oplossingen bespreken) 	<ul style="list-style-type: none"> - als groep 5/6

	met een medeleerling in opdracht van de leerkracht.			
	<ul style="list-style-type: none"> - Ze nemen deel aan polylogen: gesprekken in de kleine kring en klassikale gesprekken, bijvoorbeeld: <ul style="list-style-type: none"> o wanneer de leraar interactief voorleest o wanneer de leraar met hen een voorwerp of praatplaat bekijkt en bespreekt o wanneer de activiteiten voor de dag of week worden doorgenomen o tijdens rollenspel en fantasiespel 	<ul style="list-style-type: none"> - als groep 1/2 + bijvoorbeeld - tijdens groepswork - bij vertelrondes als onderdeel van taalvorming - bij leergesprekken - bij drama 	<ul style="list-style-type: none"> - als groep 3/4 + bijvoorbeeld - bij discussies 	<ul style="list-style-type: none"> - als groep 5/6 + bijvoorbeeld - rollenspel (formele situaties)
	<ul style="list-style-type: none"> - Ze nemen actief deel aan gesprekken; dit uit zich in de volgende gedragingen: <ul style="list-style-type: none"> o ze nemen de gelegenheid te baat om zelf iets te zeggen o ze gaan door omdat er naar hen geluisterd wordt o ze nemen beurten op eigen initiatief en breiden beurten uit o ze geven (uitgebreide) antwoorden op open vragen o ze reageren uit eigen beweging (uitgebreid) op beweringen van anderen 	<ul style="list-style-type: none"> - als groep 1/2 + <ul style="list-style-type: none"> o ze letten op de gespreksregels die aan de orde zijn o ze letten er op dat hun bijdragen passen bij het onderwerp dat aan de orde is 	<ul style="list-style-type: none"> - als groep 3/4 + <ul style="list-style-type: none"> o ze evalueren het hanteren van gespreksregels o ze letten erop dat hun bijdragen inhoudelijk aansluiten bij de vorige spreker 	<ul style="list-style-type: none"> - als groep 5/6 + <ul style="list-style-type: none"> o ze letten op de beurtverdeling o ze bewaken de voortgang
	<ul style="list-style-type: none"> - ze bereiden het vertellen van een (persoonlijk) verhaal voor door bijvoorbeeld foto's waarbij ze willen vertellen in de goede volgorde te leggen en erover na te denken wat ze bij elke 	<ul style="list-style-type: none"> - Ze bereiden een presentatie voor waarbij ze: <ul style="list-style-type: none"> o het onderwerp bepalen o bedenken wat ze met de presentatie willen bereiken 	<ul style="list-style-type: none"> - ze bereiden een presentatie voor als bij groep 3/4 waarbij ze ook: <ul style="list-style-type: none"> o rekening houden met de voorkennis van het publiek 	<ul style="list-style-type: none"> - ze bereiden een presentatie voor als bij groep 5/6 waarbij ze ook: <ul style="list-style-type: none"> o proberen aan te sluiten bij de belangstelling van het

<p>foto willen vertellen, of door pictogrammen (wie, wat, waar, probleem, oplossing) te gebruiken bij het (na)vertellen van een verhaal</p>		<ul style="list-style-type: none"> ○ geschikte informatie bij hun onderwerp verzamelen ○ zinvolle bronmaterialen selecteren en de informatie daaruit ○ aantekeningen maken m.b.v. steekwoorden en andere geheugensteuntjes ○ de informatie ordenen 	<ul style="list-style-type: none"> ○ belangrijke punten op rijtje zetten ○ hulpmiddelen gebruiken: plaatjes, foto's, voorwerpen, het bord, overheadprojector, powerpoint ○ oefenen: in een oefensituatie met een paar leerlingen of alleen met de leerkracht (met daarbij aandacht voor doel, functie en inhoud) 	<p>publiek</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ de inhoud en organisatie van de presentatie baseren op relevantie en impact ○ oefenen: in een oefensituatie met een paar leerlingen of alleen met de leerkracht (met daarbij aandacht voor doel, functie inhoud en vorm)
		<ul style="list-style-type: none"> • ze houden een korte, voorbereide presentatie/voordracht voor een groep klasgenoten over een onderwerp dat hen interesseert, met als doel informatie verschaffen 	<ul style="list-style-type: none"> • ze houden op een verstaanbare en begrijpelijke wijze een korte, voorbereide presentatie/voordracht voor een groep klasgenoten, met als doel informatie verschaffen, waarbij ze: <ul style="list-style-type: none"> ○ spreken met juist volume en afwisselend tempo ○ hun presentatie met non-verbale communicatie ondersteunen: houding, mimiek, gebaren ○ lange zinnen afwisselen met korte ○ een logische opbouw hanteren, duidelijk en zo volledig mogelijk zijn ○ interactie hebben met het publiek: oogcontact en vasthouden van de aandacht bv. door het stellen van korte vragen 	<ul style="list-style-type: none"> • ze houden op een verstaanbare en begrijpelijke wijze een voorbereide presentatie/voordracht voor een groep klasgenoten, met als doel informatie verschaffen, waarbij ze: <ul style="list-style-type: none"> ○ oogcontact hebben met het publiek ○ hun persoonlijke visie op het onderwerp tot uitdrukking brengen ○ expressief en op een persoonlijke manier presenteren ○ vragen beantwoorden van het publiek

	Groep 1/2	Groep 3/4	Groep 5/6	Groep 7/8
ACTIVITEITEN	<p>Wat doet de leraar?</p> <ul style="list-style-type: none"> - De leraar zorgt voor een veilig en stimulerend klimaat waarin kinderen durven communiceren en graag willen communiceren. - Hij zorgt ervoor dat kinderen voldoende gelegenheid tot taalproductie krijgen, door: <ul style="list-style-type: none"> o organisatorische acties als het organiseren van een verhalen-vertelcyclus, de groepssamenstelling in het oog houden, voorwaarden scheppen voor samenwerken en samen spelen (bijvoorbeeld materialen aanreiken die kinderen met elkaar in contact brengen, taken voor activiteiten ontwerpen waarin mondelinge uitwisseling noodzakelijk en functioneel is) o (samen met de kinderen) geschikte onderwerpen of materialen aan te dragen om (in de kleine kring) over te praten o zelf mee te spelen en daarbij taal uitlokken o kinderen te stimuleren hun plannen onder woorden te brengen (ze aanmoedigen te vertellen wat ze willen gaan doen) - Hij scheidt ruimte voor actieve deelname van kinderen aan gesprekken door; <ul style="list-style-type: none"> o stiltes te laten vallen 	<p>Wat doet de leraar? als groep 1/2 +</p> <ul style="list-style-type: none"> - Hij organiseert drama-activiteiten 	<p>Wat doet de leraar? als groep 3/4</p>	<p>Wat doet de leraar? als groep 5/6</p>

Groep 1/2	Groep 3/4	Groep 5/6	Groep 7/8
<ul style="list-style-type: none"> ○ verbale en non-verbale luisterresponsen te geven ○ niet 'achter elkaar' vragen te stellen en zelf minder te praten ○ zonedig open en uitnodigende vragen te stellen ○ af en toe een prikkelende uitspraak te doen <p>- Hij stimuleert kwaliteit van de inhoud van wat kinderen zeggen door:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ door te gaan op de inhoud van wat het kind zegt ○ er samen met het kind achter te komen wat het bedoelt ○ het kind aan te zetten tot nadenken en het gebruik van complexere cognitieve taal functies zoals vergelijken, redeneren, concluderen <p>- Hij begeleidt het inzetten van spreekstrategieën door:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ samen met hen het onderwerp waarover ze gaan spreken te verkennen ○ ze te helpen bij het structureren van hun tekst door bijvoorbeeld pictogrammen (voor wie, waar, wat) aan te reiken die ondersteunend en structurerend werken, of door platen, foto's te gebruiken 	<p>- Hij begeleidt kinderen bij het inzetten van spreekstrategieën door:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ samen met hen het onderwerp waarover ze gaan spreken te verkennen ○ ze te oriënteren op het doel dat ze willen bereiken ○ ze te helpen de inhoud daarop af te stemmen (de informatie verzamelen, selecteren en ordenen) ○ ze te helpen bij het structureren van hun tekst ○ met ze te reflecteren, vooral op inhoud en functie 	<p>- Hij moedigt de kinderen aan tot het inzetten van spreekstrategieën en begeleidt ze daarbij indien nodig door:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ ze te laten oriënteren op onderwerp en doel ○ ze bewust te laten worden van het publiek en ze na te laten denken over hoe ze hun spreken daar op af kunnen stemmen ○ ze hun inhoud hier op af te laten stemmen (informatie verzamelen, selecteren, ordenen) ○ ze te wijzen op signaalwoorden waarmee je de structuur van je tekst duidelijk en herkenbaar kunt 	<p>- Hij moedigt kinderen aan tot het inzetten van spreekstrategieën en begeleidt ze daarbij indien nodig door met hen in te gaan op:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ oriënteren op inhoud, doel en publiek ○ plannen (informatie verzamelen, selecteren en ordenen) ○ formuleren, signaalwoorden gebruiken om structuur duidelijk en herkenbaar te maken, eventueel ondersteunend visueel materiaal gebruiken ○ reflecteren op doel, inhoud, functie en vorm

	Groep 1/2	Groep 3/4	Groep 5/6	Groep 7/8
			maken <ul style="list-style-type: none"> ○ ze te laten reflecteren op het luisteren (op doel, functie en inhoud) 	
	<ul style="list-style-type: none"> - Hij geeft adequate feedback op taaluitingen van kinderen: <ul style="list-style-type: none"> ○ herhalen in correcte vorm en uitbreiden ○ inbreng van het kind ordenen en af en toe samenvatten 	<ul style="list-style-type: none"> - als groep 1/2 	<ul style="list-style-type: none"> - als groep 3/4 	<ul style="list-style-type: none"> - als groep 5/6
	<ul style="list-style-type: none"> - Hij stimuleert de kinderen om gespreksregels toe te passen zoals 'de ander laten uitpraten'. 	<ul style="list-style-type: none"> - Als groep 1/2 + - Hij stelt met de kinderen gespreksregels op zoals bij het onderwerp blijven en niet door elkaar praten - Hij bespreekt aanspreekvormen voor bekenden en onbekenden. - Hij benoemt gesprekspatronen en ook non-verbale communicatie die zich in een gesprek voordoen en praat hierover met de kinderen 	<ul style="list-style-type: none"> - Als groep 3/4 + - ingaan op bijdragen van anderen - hij komt hier regelmatig op de gespreksregels waarbij de regels worden geëvalueerd en bijgesteld/uitgebreid. - Hij stimuleert dat kinderen gepaste aanspreekvormen voor bekenden en onbekenden gebruiken. - Hij stimuleert kinderen na te denken over het taalgebruik in verschillende contexten. 	<ul style="list-style-type: none"> - als groep 5/6 + - Hij praat met de kinderen over interculturele verschillen in taalgebruik.
	<ul style="list-style-type: none"> - Hij is zich bewust van zijn modelfunctie; dit uit zich bijvoorbeeld door: <ul style="list-style-type: none"> ○ zelf het goede voorbeeld te geven en een ander aan te kijken bij het praten ○ voor te doen hoe hij een 'persoonlijk verhaal' vertelt op basis van eigen ervaringen en belevenissen 	<ul style="list-style-type: none"> als groep 1/2 + - door zelf het goede voorbeeld te geven met betrekking tot de opgestelde gespreksregels - voor te doen hoe hij een presentatie voorbereidt 	<ul style="list-style-type: none"> als groep 3/4 	<ul style="list-style-type: none"> als groep 5/6

	Groep 1/2	Groep 3/4	Groep 5/6	Groep 7/8
	- Hij observeert en registreert het mondelinge taalgedrag van leerlingen, om op basis daarvan vervolgvactiteiten te kunnen ontwerpen.	als groep 1/2	als groep 3/4	als groep 5/6
DOORKIJKJES				